

ba került. Ekkor bonthatták le a kápolnát és a sekrestyét. A középkori falfestmények eltávolítása után ornamentális festéssel díszítették a falakat.

1706-ban a fosztogató rácok elpusztították a falut templomával együtt. A lakosság ekkor védettebb helyre, egy Bisse felé eső völgybe húzódott. Miután 1726-ban visszatértek, újra birtokukba vették a templomot, melyet a É-i és a D-i oldalon, az Árpád-kori hajó és bővítményének csatlakozásánál, támpillérekkel erősítettek meg. Az 1766-ban még jó állapotban lévő haranglábat a rajta lévő évszám alapján 1730-ban állíthatták. A templom hajdani kazettás mennyezete 1744-ben készült. Katedróját és padjait 1758-ban készítették. A 18. századi helyreállításkor elfalazták a középkori ablakokat és fülkéket, és nagyobb, szalagkeretes ablakokat nyitottak. A külső falfelületekre hóbörcsös vakolat került.

1827-ben ismét tatarozták a templomot. Ekkor épült a templom, melyet a 18. századi Ny-i ablak ajtóvá alakításával kapcsoltak össze a karzattal. A D-i ablakokat köténydísszel gazdagították. A szószek, a papszek és a padok a 19. század első felében készültek.

A templom szerkezetét érő utolsó, jelentős beavatkozást a K-i karzat jelentette 1880-ban.

Ezt követően 1913-ban esett át ismét felújításon a templom. Ennek során lebontották az 1744-es festett mennyezetet és készítették stukatúr nádas síkmennyezetet. Talán a 18. századi mennyezet része volt némelyik, a valószínűleg ekkor épített Ny-i karzat aljában látható festett deszkadarab.

A túronyi református templom adottságainak köszönhetően kétség kívül a legjelentősebb műemlékeink közé tartozik. Nemcsak a kutatás során napvilágra került páratlan építészeti sajátosságai tartoznak értékei közé, hanem az is, hogy új elemek bevitele nélkül lehet rekonstruálni a középkori jellegét megőrző templom arculatát.

BALÁZSIK TAMÁS

376. Újszilvás, Gölya-járás

(Pest megye) Á

A lelőhelyen (Újszilvás, 24. sz. lelőhely) 1992-ben végeztünk régészeti szondázó ásást, majd 1996-ban bejelentés nyomán szereztünk tudomást arról, hogy a dombon illegális homokbányát nyitottak és számos temetkezés megsemmisült, illetve sok embercsont hever mindenfelé. Szándékunk ellenére nem sikerült hivatalos úton érvényesíteni törvény biztosította jogainkat. A pusztítást követően régészeti leletmentést végeztünk, a legveszélyesebb részen 58 sírt tártunk fel. Mivel sem a múzeumnak nem volt pénze, sem az elkövetőt nem tudtuk rábírní a munka anyagi biztosítására, így tovább nem tudtuk folytatni a feltárást.

2000. február 16-án a helyszíneléskor borzalmas kép tárult a szemünk elé. Gépi földmunka nyomait láttuk, nagy mennyiségű homokot hordtak el a domb Ny-i feléből. A domb É-i oldalán géppel letolták a humuszt, ugyanitt kézi rablógödrök friss nyomait láttuk, kézi ásó

megfigyelhető lenyomatával. A kis rablógödrök mellett hatalmas mennyiségű embercsontot forgattak ki a földből. Ezekről fotót készítettünk. Feltehetően kincset kerestek és az emberi maradványok iránt a legcsekélyebb tiszteletet sem tanúsítva szörnyű pusztítást végeztek.

A Kulturális Örökségvédelmi Igazgatóságon keresztül hivatalos eljárást kezdeményeztünk a hatóságoknál. 2000 áprilisában a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumához pályázatot nyújtottam be a leletmentő feltárás elvégzésére. Bár elnyertük a 620 000 Ft támogatást, az csupán 2001 januárjában érkezett meg. Így a leletmentő ásatást nem tudtuk elvégezni 2000-ben.

TARI EDIT

377. Valkő határa

(Pest megye) Ő, B, Á

2000 tavaszán a volt aszódi-gödöllői járás területén az 1998–1999-ben készített légi fotók alapján jártuk be a lelőhelyeket. Az *Abronsos* határrészben (MRT 13/3. k. 26/33. lh.) telepre utaló bronzkori cserepeket; a *Csákó-parton* (26/31, 32. lh.) őskori és Árpád-kori leleteket; a *Zsidó-hegyen* (26/30. lh.) néhány őskori cserepet gyűjtöttünk.

MIKLÓS ZSUZSA

378. Vaspör, Pusztacsatár, római katolikus templom

(Zala megye) Kő

2000 májusában folytattunk kutatást a közigazgatásilag Vaspör községhez tartozó Pusztacsatár római katolikus templom területén.

Célunk annak kiderítése volt, hogy a ma álló templom milyen korábbi alapokra épült. Feltárásunkkal párhuzamosan az Országos Műemlékvédelmi Hivatal is megkezdte a külső és belső falkutatást, amelynek során a templom belsejében barokk falfestéseket, a külső falon pedig az Árpád-kori állványozás lyukait találták meg.

A templom bizonyosan középkori eredetű, erre azonban csak a felmenő falak, a déli kapu megléte, a falazás és téglák utalnak. A falkutatás és a kutatóárkok tanúbizonysága szerint a templom egy időben fedélszék nélkül állt és romos állapotban volt (minden bizonnyal a török idő alatt). Újjáépítésére a 18. század második felében kerülhetett sor: a téglák és az erősen homokos, a barokk időszakra jellemző habarcs a bizonyítékai ennek. Ekkor a déli kapu még nyitva volt, csak később falazták be. A középkori szentélyszint és a középkori hajó járószintje a ma használt járószintnél 30 cm-rel volt mélyebben.

A templomnak nincs külön okleveles említése. A település oklevelekben Csatár néven először 1283-ban szerepel Budafölde, majd 1328-ban Harkály vidékével kapcsolatban. A területet vaspöri nemesek kapták IV. Lászlótól, ezt később Károly király is megerősítette. 1338-ban határjárás volt a területen, Benedek fia István, továbbá Bertalan fiai és László fia Péter megegyeztek Ságodi Pállal Pusztacsatárt illetőleg, így a Ságodiak kapták királyi adományként a területet. 1412-ben Gersei

Pethő János mesternek és Jári Barócz Istvánnak és Baláznak voltak itt részei, melyeket Terjék Ferenc fiai akartak elfoglalni. Ez utóbbi nevek a 15. század folyamán többször is feltűnnek, mint a terület birtokosai. Kis falu lehetett, lévén az 1513-ban készült összeírás Zéllal és Vaspörrel fogja össze.²⁶

Az ásatáson részt vett Száraz Csilla a Göcseji Múzeum régésze.

VÁNDOR LÁSZLÓ

379. Vasszilvágy, Római katolikus templom

(Vas megye) Kö

A 2000. évi kutatás során a betonlábazat leverése után az egységesnek tűnő barokk épületen már több korszak átépítései is megmutatkoztak. A hajó a toronnyal és a kriptával az 1732–34-ben végzett építéskor készült el és teljesen egységesnek mondható téглаépítmény. A barokk templom szentélye, mely kő és téгла vegyes falazatú, valójában a 14. században épített templom hajója volt, kelet és dél felé befalazott ablakokkal, mely „hajón” északi irányban szintén befalaztak egy ajtót is.

A vakolat leverésekor világossá vált, hogy a román kori szentélyt a 19. században bontották csak el, és egy sor (kötősor) téгла berakásával falazták be a 14. századi diadalívet. A középkori szentély részleges felfalazásával jelölhető lenne a középkori forma, hiszen a 14. századi templomhajó nagyrészt fennmaradt.

A belső vakolatok leverésével a sekrestyében és az oratóriumban a padlófűtés miatt belső szintsüllyesztés során további részletek várhatóak, miként kívül is a középkori szentély, sekrestye és a párkánymagasság meghatározása.

A templom a falu egyetlen középkori épülete, melynek helyreállítása értéket adhat az onnan elszármazottaknak is.

HAJMÁSI ERIKA

380. Vác, Attila utca 26.

(MRT 9. k. 31/56. sz. lh.)

(Pest megye) Á

Házépítéskor pincegödör kiemelése során figyeltük meg a régészeti jelenséget. A K-i gödöroldalon néhány ismeretlen korú cölöplyuk mutatkozott. A K-i sarokban 1 m vastag sötétbarna szénszemcsés feltöltésből – objektum nem mutatkozott – gyűjtöttünk sok Árpád-kori cserepet.

TETTAMANTI SAROLTA

381. Vác, Budapesti főút 31.

(MRT 9. k. 31/56. sz. lh.)

(Pest megye) Á

A szomszédos 33. sz. ház alapjának megerősítésére szolgáló gödör kidobott földjéből kora Árpád-kori cserepe-

ket gyűjtöttünk barna homokból. Objektum nem látszott. A telken történt többi földmunkánál csak újkori töltéseket tudtunk megfigyelni.

TETTAMANTI SAROLTA

382. Vác, Burgundia utca 17/b.

(MRT 9. k. 31/4. sz. lh.)

(Pest megye) Kö, Tő

Házépítés alapárkaiból 17–18. századi cserepek kerültek elő, valamint egy régi törésfelületű embercsontdarab. A cserepek között voltak színes mintás mázas darabok is, a Katona L. utca 12. sz. alatt feltárt fazekaskevence anyagának típusába tartozó, s azzal rokon darab. A telken elmondás szerint korábban is előkerültek emberi vázak, sőt a szomszédos 17/a. szám alatt is. A régi ház alapjának szétszedésekor turbánfejes török sírkő került elő. Ezt és a többi leletet is a Tragor Ignác Múzeumba vittük.

TETTAMANTI SAROLTA

383. Vác, Flórián utca 33.

(Pest megye) Kö

Házépítés alapárkait vizsgáltuk. Régészeti értékkel bíró réteget nem találtunk. A kidobott földből 1 db középkori cserepet szedtünk fel. A terület kívül esik a középkori városon.

TETTAMANTI SAROLTA

384. Vác, Fürdő utca 1.

(MRT 9. k. 31/3c. sz. lh.)

(Pest megye) Kö

Építkezést megelőző feltárást végeztünk a telken. Eddigi ismereteink szerint az 1319-ben alapított Szent Jakab kolostor emlékeit kell itt megtalálnunk. A pincének kitermelt alapgödör ÉNy-i fala mentén és Ny-i sarkában két, egymással derékszöveget bezáró középkori falrészletet tártunk fel. Az épület, amelynek ezek a falai, a Fürdő utca 3. és a Köztársaság út 8. szám alatt terjed tovább. A teljes pincegödörben 0,8–1 m vastag rétegben igen zsúfolt templom körüli temető 103 sírját tártuk fel 190 m²-en. A sírok legnagyobb része bolygatott volt, egyrészt eleve a templom körüli temetkezések jellegének megfelelően, másrészt a későbbi, újkori tereprendezések következtében. Nagy részük tájolása Ny-K-i, vagy ahhoz közeli irány, kisebb részüké az É-D-i irányt követi nagyjából. A koporsósögek és néhány famaradvány koporsós temetkezésekre utal. A sírok általában melléklet nélküliek voltak. Néhány sírlelet: párizsi kapocs, ruhagombok, bronztű, bronzcsat, vascsat, bronzkarika nadrágviselőhöz, bronz spiráldísz, bronz csövecské – mind az öltözék részei voltak. Három éremlelet sírmellékletnek látszott, közülük kettő elsődleges meghatározás szerint I. Mátyás (1458–1490) kori veret. Egy érem embercsontok között volt, de bolygatottan, Nagy Lajos (1342–1382) verete. A temet-

26 DR. HOLUB J.: Zala Megye története a középkorban III. Kézirat. Pécs 1933.